

Az 1950-es egyezmény*

(III. rész)

Rákosi: A végrehajtásnak vannak bizonyos formalitásai. Az államhatalomnak és az államadminisztrációnak tudnia kell a szerzetesrendből kilépett papnak a státusát. Itt van a meghagyandó iskolák kérdése.

(...) Eredetileg 4 középiskolára kértek engedélyt. Így kerültek ki ezek a számok. A luteránusoknak azért engedtünk még egy lányiskolát, mert ők azt érezték, hogy alsóbbrendű egyháznak tekintik őket. De most baj van náluk. Nem akarnak hozzájuk járni a diákok, mert félnek, hogy a jövőjükre nem lesz előnyös, hogy luteránus egyházi iskolába jártak. Ez nem a mi agitációnk következménye, mert mi a kisujjunkt meg nem mozgattuk azért, hogy Sárospatakon vagy Pápán ki iratkozik be. Ezt Önöknél sem lehet garantálni. Előre megmondom, hogy nem az csökkenti az iskolák értékét, amelyről Önök félnek, hogy ideológiai tantárgyak stb. lesznek, mert erre sem a reformátusok, sem az evangélikusok nem panaszkodhatnak, úgy tanítanak, ahogy akarnak, semmi nyomás, vagy ellenőrzés nincsen. Az elmúlt két év alatt kb. 30 esetben, lakás és anyagi természetű ügyekben fordultak hozzánk, de más természetű kéréssel vagy panasszal nem. Meg vagyok győződve róla, hogyha megkérdezik tőlük, hogy lelkiismereti nyomást tapasztaltak-e részünkről, azt fogják mondani, hogy ilyet mi nem alkalmaztunk.

(...) Kérem, hogy maradjunk meg az eredeti számok mellett. Amikor mi Mindszenty idejében javaslatot tettünk, akkor 12 iskoláról volt szó.

Czapik: 16-ot tetszett ajánlani, a lányokkal együtt.

Rákosi: Lehet, hogy a leányiskolákkal együtt 16 volt, nem emlékszem pontosan. Mindenesetre ezt most már nem lehet fenntartani, nem lehet azt mondani, hogy nem történt semmi, közben történt egy és más. Most az a helyzet, hogy állami tanárokat ki kell tenni az iskolákból, a szülők egy része nem fogja adni a gyerekét egyházi iskolába, el van mérgesedve a dolog, és nem mi mérgesítettük el.

Javasolom azt, hogy a katolikus egyháznak ugyanannyi fiú iskolája maradjon, mint a protestánsoknak együttvéve + 2 leányiskola. Emellett kitartok, de kérem, hogy ezt ne próbálják tágítani, mert nekünk sem könnyű a helyzetünk. Nem erőszakoskodhatunk a szerzetesek vallásos meggyőződésével szemben, ugyanúgy nem tudunk a diákok és szülők világnézeti felfogásával szemben erőszakoskodni.

Felvetődik az a kérdés, hogy kevés iskola marad meg, ennél fogva vagy az, hogy egy rend lássa el az összes iskolákat, vagy hogyha több, akkor a teljes létszámban meg kell maradni azoknak, ezt mondja a javaslat.

* A dokumentumokat Gergely Jenő: *Az 1950-es egyezmény* című készülő könyve alapján, az ő jegyzeteivel tesszük közzé. A szöveget az eredeti írásmód szerint közöljük.

Mi ebben a tekintetben az egyház képviselőinek engedjük át a választást, választhatnak, hogy egy rendnek adják át, vagy úgy, hogy több rendet bíznak meg, de viszont ebben az esetben kétség kívül a rendnek felesleges tagjait ugyancsak valamilyen módon disponálni kell. Egy iskolában mondjuk 35 tanárra lesz szükség, az hat iskolában kb. 200, ezt lehet úgy is megoldani, hogy van egy tanítórend, amelynek egyben 220 tagja van. Ez az Önök dolga, hogy egy rendet, vagy három rendet bíznak meg. De azt meg kell érteni, ha egy tanítórend, amelyben most van 230 tanár, az kap 2 iskolát, ahol kell 70 tanár, a maradék 150 tanárral kell valamit csinálni. Önök azt javasolják, hogy azok maradjanak a rendben és ott lógnak.

Sík: Csak hogy együtt maradhassanak ugyanazon foglalkozásban, mint a többi rendek tagjai.

Rákosi: És mit csinálnak reggeltől estig?

Hamvas: Belépnek az állami iskolákba.

Rákosi: Oda csak azokat vesszük fel, akik kilépnek a szerzetesi rendből. Az Urak úgy gondolják, hogy azok is, akik állami iskolában fognak tanítani, továbbra is bennmaradjanak a rendben. Ez nem lehetséges, az állami iskolákban áthelyezések is vannak, az országban majdnem 400 középiskola van. Ezeket előre, a gyakorlati élet szempontjából kell látni. A mi államunk egy szocialista állam, amelynek egyik legfontosabb feladata a társadalmi segítség. Ez mutatkozik abban is, hogy szélesebb térre bővíti a betegsegélyezést is, a diákok is részesülnek orvosi ellátásban. Úgy, hogy ez egy tendencia, amit egyébként minden embernek örömmel kell üdvözölnie, mert olyan rétegek jutnak végre orvosokhoz, egészségügyi ellátásokhoz, akik eddig nem jutottak hozzá. 100 évvel ezelőtt nem tudom volt-e állami kórház, ma viszont a kórházak 96%-a állami kézen van. Ebben a tekintetben kérünk egy kis megértést.

Sík: Ami a javaslatban van, az nem mond ellent, nem úgy gondoljuk, hogy ne állami kórház legyen, de a nővérek ott együttműködhessenek.

Rákosi: A nővéreket beállítjuk szívesen, mert szakképzettségük legalább olyan jó, sőt jobb, mint a frissen kiképzett ápolónőké, ezért ennek nem lesz akadálya. 100 visszaállított apácából, akik mint világi ápolónők dolgoznak, az első évben 6—8 eset lesz, akik titokban az evangélikust vagy zsidót meg akarja keresztelni, a többi rendesen beleéli magát munkájába. De azt se kérjük, hogy csináljunk olyan speciális állami kórházat, ahol kizárólag volt apácák a nővérek. Ebből újabb komplikációk lennének, a legkülönbözőbb tragikus és komikus szituációkat tudom elképzelni.

Sík: Hogyha ők tömegesen együttmaradva lehetnek, sok apáca fog jelentkezni.

Rákosi: 42 apáca a Szent László kórházban kivetkőzött és ott dolgoznak, nem hallottam egy esetben sem, hogy munka közben a legkisebb baja is lett volna ezért egyiknek is. Én naponta több mint 200 levelet kapok, egyetlen ilyen panasz nem volt. Ez is arra vonatkozik, hogy békés megegyezést akarunk. Én a magam részéről nem vállalom kötelezettséget, hogy legyen olyan kórház, ahol az ápolónők többsége volt apáca. Ezt a kormány nem fogadja el.

(...) Az egyéni túlkapásokra vonatkozólag tényleg meglepetéssel értesülök ezekről az éjszakai dolgokról.¹ Nekünk van tudomásunk arról, hogy elég jelentős volt az első időkben a kilépés. Ennek véget vetett az, hogy a püspök urak elmentek és rábeszéltek őket, hogy lesz majd egy megegyezés, addig ne csináljanak semmit, így a kilépés egyik napról a másikra megszűnt. Lehet, hogy ez a mi helyi hatóságainkat arra buzdította, hogy ellenhatást váltson ki belőlük.

Czapik: De ki volt az, mi nem tudunk róla.

Rákosi: Önök ugyan úgy érzik, hogy mi lépten-nyomon üldözzük a vallást, de nekünk erre semmi gondunk nincsen. Amikor a reformátusok és evangélikusok külföldön vannak, nem győzik erősíteni, hogy ők valóban nem kapnak naponta utasítást a kormánytól, hogy hogyan tartsák az istentiszteleteket. Nem akarják elhinni, hogy itt a kormányzat ezzel nem törődik. Csodálkozom, hogy Önök, akik itt helyben vannak, Önök sem hiszik el. Tessék megkérdezni tőlük, meg fogják látni, hogy valóban én csak akkor látom ezeket a püspököket, amikor valami nagy követelésük van, egyébként hó és évszámra nem látjuk őket.²

Czapik: Az Elnök úrnak egyes kérdéspontjaihoz szeretnék hozzászólni. Az első dolog a papok száma, ez egy nagy nehézség, mert 1424 felszentelt papról van szó. Itt is felhívja a figyelmet, hogy mi közben nagyon alapos statisztikát és számításokat csináltunk és úgy láttuk, hogy nem olyan ez a kérdés, mint ahogy az első pillanatra felvetődik. 1424 pap van, tulajdonképpen kb. csak 1200, mert a 60 éven felüliek és a betegek száma átlag 2%. Az egyházmegyékben kb. 400 állás van üresen, ezt nem tudjuk betölteni évek óta, mert nincs annyi világi papunk, ezek szervezett állások, amelyek üresen vannak és a szomszédos plébánosok, hitoktatók segítik ki. 400 ilyen állás van, ez független teljesen a szerzetes-papoktól. Na most, jön a szerzetes-papok megszüntetése és kivonása. Az Urak nagyon jól tudják, hogy ez egy óriási lyukat hagy maga után, ami nincs benne ebben a 400-ban, mert ott vannak azok a plébániák, amelyekről gondoskodni kell. 12–14 darabról van szó. Itt van a búcsújáráshelyek, apácatemplomok, angolkisasszonyok, ferencrendi templomok, ezeket a hiányokat ha felbecsüljük, akkor kb. 600–700 ilyen hely jönne ki.

Rákosi: Lényegében tehát emeljük fel a szerzeteseket.

Grósz: Nem, itt arról van szó, hogy a múlt héten 121 szerzetes plébánia és lelkészség volt az országban alkalmazva, 325 szerzetes volt.³ Ha a rendek megszűnnek, el kell őket világi papokkal látni, ez 325.

Sík: Ez nem új állás.

Grósz: Ezek ma működő plébániák.

Rákosi: Egy dolgot nem vehet az állam magára, hogy egyszer és mindenkorra biztosítsa a katolikus egyháznak a mostani státusát, összes lelkészeit, lelkészi helyeit, stb. A protestánsoknál sem vettük ezt magunkra. Itt legfeljebb egy bizonyos racionalizálást tanácsolhatok, amely minden vonalon megy.

Czapik: Mi a tényleg meglévő plébániákra gondolunk, amit szerzetesek láttak el. Itt egy új állásról sincs szó, 400 állás nincs betöltve. (...)

A másik pont az iskolák kapcsán a protestánsok állásfoglalása. Azt hiszem, hogy az egész püspöki és szerzetesi kar véleményét tolmácsolom akkor, amikor azt mondom, hogy mi a protestánsokkal szemben semmiféle olyan dolgot nem említünk fel, ami rájuk nézve hátrányos volna, semmi olyan előnyt nem akarunk, ami őket elüti, mi abból indulunk ki, hogy „kendek szabadsága és előnye a miénk is.”⁴ Mi az ellen kérünk oltalmat, hogy azon a címen, hogy a protestánsoknak ez nincs meg, mi elütsünk jogos kívánságainktól.

Az iskolákat mi nem kívánjuk olyan nagyon és nem is tartjuk olyan fontosnak. Ha valami jó megegyezésük van az Uraknak, ennek alapján a szerzeteskérdést el tudjuk intézni, mi nagyon szívesen beszélünk arról is.

Rákosi: Ha nincs rá szükség, akkor talán hagyjuk ki az iskolákat.

Czapik: Nekünk legnehezebb kérdésünk a szerzetesi kérdés megoldása. Ez a legfontosabb, amely minden megegyezést a mi részünkre nagyon nehézé tesz és kényszerít bennünket, hogy határozottan tiltakozzunk és mint sérelmet fogadjuk el azt, amit az állam elénk tár.

Rákosi: Ezt levélváltás formájában kérjük.

Czapik: Ha az Urak tudnak valami módot a szerzeteskérdés megoldására, mi nagyon szívesen megfontolás tárgyává tesszük, egy bizonyos progresszív kihaló rendszer beállítása lenne szükséges. Mi nem gondolunk itt átmeneti időre, mert ha arra gondolnánk, akkor azt mondanánk, hogy: „jőjön, aminek jönnie kell”, mert amit mi csinálunk, nekünk azért felelni kell, mindegyikünk fejébe fog ez kerülni. Ha mi átmeneti időre gondolnánk, akkor nem egyeznénk meg és nem tárgyalnánk. Mi okosabbak vagyunk és azt mondjuk, hogyha muszáj mártírnak lenni, az Úrjézusért elvállalom, de nem jelentkezem érte. (...)

A másik pont, hogy le méltóztatott szögezni, hogy valaki mint világi tanár alkalmaztatik gimnáziumban, reggel tarthat az misét?

Rákosi: A gyakorlatban azzal, hogy otthon a szobájában valaki mit csinál, senki nem törődik.

Bognár: Hogy a mise ne legyen nyilvános, azt nem lehet megtiltani, mert bárki bemehet.

Rákosi: 8 órakor megy az iskolába tanítani és előtte tart egy szentmisét?

Czapik: Ezt megtiltani nem lehet, mert akkor nincs megegyezés.

Rákosi: Mondom, hogy az egész szerzetesrendet szőröstől, bőrostól akarják.

Hamvas: Ha például Bognár pap lenne és tanítana, tanítás előtt misét tartana.

Rákosi: Ha Bognár misézik és megtudják, hogy ő misézik, akkor 15 ember odamegy és tüntetést rendez mellette. Amikor Mindszenty mellett nyilasok tüntettek, azt mondotta: én nem tehetek róla, hogy csirkefogók idejöttek, ezek maguktól jöttek. Ha ilyesmi előfordul, hogy a tanár, aki 10 órakor vagy 8 órakor előad, kiderül, hogy előadása előtt misét tart, a diákjai ezt megtudják és felelősségre vonják érte. Amíg egyes eset, addig rendben van, de mihelyt száz és száz ilyen tanárunk lesz, hogy fog ez kinézni. Nem szeretném, ha egy olyan megegyezést kötnénk, amely 1/4 év múlva már nem hajtható végre. (...)

Darvas: Ha a misézés papi kötelesség, akkor meg lehet úgy oldani, hogy az magánmise legyen és ne a nyilvánosság előtt történjék.

Rákosi: Az ellen nincs kifogásunk, hogy ne nyilvánosság előtt misézzen, van nagyon sok imádkozó állami tisztviselőnk, nem törődünk vele. De mihelyt arról van szó, hogy a miséző paphoz odajön 5 vagy 8 ember, izgatás történik, amely zavarja a tanári működését, ha ilyesmi előfordul, elmegy 5 Disz-ista, megzavarják és azt mondják a templom előtt, hogy ezt talán mégse lehet. Így néz ki az élet. 200 emberről van szó szétszórva az országban. Ha megegyezést csinálunk, az ne olyan legyen, hogy az első héten 20 konfliktus legyen. Ezt Önök dolgozzák ki, hogyha az illető akarja, mindennap reggel—este misézzen, de ne úgy, hogy papi működése összeütközésbe kerüljön tanári működésével. (...)

Czapik: A szerzetesi közösségből kiválást ne úgy értelmezzék, hogy a papi rendből kilép, ezt nem lehet tenni, képtelenség elé állítanak bennünket, bármilyen szívesen vállalnának is állami állást, de nem teheti meg, mert apostata lenne. Ne tessék azt olyannak venni, hogy mi ebben a dologban agítalunk.

Grösz: Tegnap este a zirczi telepítést tették szóvá, hogy 500-nál több apácát vittek oda. Nem tudják ellátni őket vízzel, nem lesz víz az egész községben, én mondtam, hogy ezen nem tudok segíteni, ezt a belügyminisztériummal intézzék el, én csak azt mondtam, hogy menjenek haza a hozzátartozóikhoz.

Hamvas: Azt a formulát ne úgy vegyék, hogy kilépek, mert a papságnál és apácáknál a kilépés nem megfelelő kifejezés, hanem a szerzetesi közösségből kiválik, ezzel világi lesz és nem tartozik többé a rend kötelékébe.

Rákosi: Adják át a belügyminisztériumnak a formulát.

Czapik: Ami a kórházat és a karitatistzt illeti, ez tisztázódott. Ugyanitt állapítom meg azt is, hogy nem volna rossz, hogy amit felemlített az apát úr,⁶ hogy bizonyos termelési közösséget hozzanak létre az apácák részére, hogy azok ott katonai fehérnemű készítését vállalják. Összeállítanánk 120 apácát, beállítanának 40 varrógépet a régi zárdájukba, itt ez bérmunka lenne és olcsóbban csinálnák. Mindegyik rész jobban megtalálja a számítását. Ezt meg lehet csinálni textiliában is.

Ami az államsegélyt illeti, mi teljesen megnyugszunk az állam elhatározásában, ha úgy határoz, hogy a protestánsoknak is meghosszabbítja két évvel, nem bánjuk, és ha a miénket megkevesbíti, ez se lesz nehézség, mi elfogadjuk.

Nagyon megleptek az éjszakai események. Amióta ezek az apácák ott vannak, a megkérdések 11 és 12 óra között kezdődtek. Az apácák felvonulásával a rendőrség kivonult, mindjárt elkezdett valamennyi csomagolni, hogy viszik őket Oroszországba. Hajnali négy óráig tárgyaltak velük. Ugyanez történik a papokkal.

Rákosi: 1–2 esetet legyenek szívesek jegyzőkönyvileg beküldeni és mi majd megvizsgáljuk.

Czapik: Nálunk Egerben 11 órakor jöttek be, és hajnali négy óráig voltak ott.

Veres: Az esti órákban kézbesítettek ilyen leltározási engedélyeket.

Czapik: Nagyon sok panaszom és alapos megjegyzésünk volna, de nem célo, hogy megnehezítsük a helyzetet.

Ami a hónapokra a progresszivitást illeti, ez nem sokat határozná, itt valami tágabb irányt kell venni a kormánynak, mert a hónapok alatt való leépítés majdnem ugyanannyi, mint az azonnali.

Ami a külföldre való kiengedést illeti, 300 emberről volna szó.

Rákosi: A kormány lehetőleg egyet sem gondol kiengedni.

Czapik: Nekünk bizonyos dolgokat kell prezentálni, ha megegyezést csinálunk.

Rákosi: Az Önök véleménye az, hogy Róma feltétlenül súlyt helyezhet arra, hogy egy bizonyos szám külföldre menjen?

Czapik: Minden ilyen szerzetesi megvonás, engedélymegvonásnak a velejárója, mindig benne volt ez a szabadság, elsősorban, hogy az illetők világi papoknak helyezkedhessenek el, visszatérhessenek családjukhoz, ha meg akarnak maradni szerzetesi mivoltukban és itt az nem lehetséges, menjenek oda, ahol lehetséges. Nagyon különös volna, ha olyan megegyezést kötnénk, amelyben ezek az alapvető dolgok nincsenek meg.

Ami a búcsújárást illeti, tisztelettel felhívom az Elnök úr figyelmét, hogy mi új búcsúkat nem állítunk be. Nem tehetünk róla, hogy Úrnapja mindig ugyanarra a napra esik és arról se tehetünk, hogy ugyanarra a napra motorkerékpár-verseny is ki van tűzve. Ezeknek az idejét a kalendárium már évszázadokkal előbb megállapítja.

Rákosi: Mi a jövő héten egy kész tervvel jönnénk, amibe csak bele kell illeszteni azt, hogy melyik szerzetesrendek és a többi. És egy esetleges kísérőlevél, vagy levélváltás szövegét is elhoznánk. Visszatérnénk az eredeti javaslatra, egy politikai nyilatkozatra. Az itt elhangzottak alapján mi hozunk egy tervezetet, azt megmutatjuk, amennyiben az elfogadható, abba beleépítjük az ilyen konkrét dolgokat.

Rákosi: Hogy mi itt a változás, első olvasásra nem lehet pontosan megállapítani. Egy dolog azonban rögtön kiderül, van itt egy betoldás, az I. 1. pontjához, melyben a püspöki kar kijelenti, hogy nem akarja érinteni az apostoli szentszék jogait. Mi mindjárt az elején kijelentettük, hogy nekünk is nem ártana egy olyan nyilatkozat, amelyet a lengyel püspöki kar adott, amelyben a pápához való viszonyát úgy szögezte le, hogy egyházi dolgokban a pápa föltétlen úr, politikailag azonban nem enged a kormányzat beleszólást. Mi abból indultunk ki, hogy mi ebbe a nyilatkozatba ne vigyük bele a Vatikánt, mert a magyar kormány nem áll diplomáciai összeköttetésben a Vatikánnal, és ami az Osservatore Romanoban megjelent, nem alkalmas a helyzet megváltoztatására. Csak arra szorítkoztam, hogy a napi mocskolódásokra minden három hétben válaszoljak, de egyébként nem nagyon izgulunk miatta (...)

A második pontra vonatkozólag, úgy látom, kevésbé akarják összefércelni az egyház palástját a népi köztársasággal. Azt írják: „A Püspöki kar -támogatja-, de nem védelmezi” ...

Hamvas: Az egyház nem védelmezhet, mert nincsenek szervei erre ...

Rákosi: „A püspöki kar elítél minden bel- vagy külföldi felforgató tevékenységet” — itt is ilyen enyhítés van, nehogy túl közel kerüljenek a népi demokráciához. Látom, nem akarják túl határozottan, csak óvatosan akarják elítélni ...

Czapik: Ezek egyházi diplomáciai kifejezések ...

Rákosi: Egyelőre ezek csak a tendenciára mutatnak rá, de nagyon fontos dokumentum —, minden szavát meg fogjuk nézni ... Miért vettük mi ezt, hogy „belföldi és külföldi tevékenységet”? Ez a katolikus egyház nemzetközi jellegével függ össze. Önök látták Mindszenty perét és akárhogy mondják, hogy aktedront itattak vele, mégis le voltak nyomtatva a szövegek, Horthy levele a pápához s a Mihajlovics minden héten majd Önöknek adni fog utasítást a népi bizotmányokon keresztül. Nekünk lojális és reális kérésünk, hogy megmagyarázzuk, miről van szó. Kicsit precízebben akarjuk ezt megfogalmazni, mert a külföldre is tekintettel kell lenni. Most a saját szövegünket magyarázom. Azt mondanám, ha arra az álláspontra helyezkednénk, mint önök, az egyház 3,5 millió⁷ testület, s ha a magyar katolicizmus ennek a nevében nem beszélhet, akkor úgy kell csinálni, hogy „a magyar katolikus egyház”.

Grósz: Vízont azok mi magunk vagyunk, azért felesleges beletenni.

Rákosi: Nem felesleges, ha meggondoljuk, hogy Mindszenty is a saját fegyelmezési jogát felhasználta demokráciaellenes dolgokra. Ha ez precízebb, vegyük bele, hogy a magyar katolikus egyház.

A püspöki kar „óhajtja” — mi azt hittük, hogy „felhívja” híveit, hogy kivegyék részüket a termelő munkából. Itten ki vannak hagyva: „teljes erővel”, bár azt hiszem, ez olyan dicséretes feladat, hogy felhívhatja híveit erre a püspöki kar, mert ők is kapnak belőle. Hogy miért beszélünk öt éves tervről — mert ez a konkrét formája az életszínvonal emelkedésnek, ha erről beszélünk, többet mondunk, mintha részleteiben beszélnének együk vagy másik tervünkről. Most hogy miért van benne, hogy „kormány” — mert a

kormány kezdeményezte. Látszik, hogy önök is látják ezt, hogy ki akarják hagyni, az igazolás a saját reakciójuk felé, és kifelé — ez részemről — felesleges önigazolás ez a stilisztikai átigazítás, megértem, hogy össze akarják tartani a régi nyáját, ha én volnék püspök, talán én is így tennék, de ha ténylegesen tartós megegyezést akarunk, akkor jobb, ha a stílusból kiütődő lényeg elmarad.... Tudtuk volna mi a kormány javára jobban is megfogalmazni ezt, azonban látva az önök helyzetét, nem akartuk, de ha még ezt is lefaragjuk, olyan kényszeredett színe lesz, ezért kérem, hogy bár látszólag stilisztikai hibákról van szó, tessék megérteni, hogy bizony ez a lényeget érinti.

A mezőgazdasággal kapcsolatban nem hogy ne fejtsen ki ellenállást, hanem támogassa azt — itt is stilisztikai átalakítás tapasztalható.

A béke kérdésével kapcsolatban azt hiszem, hogyha belevesszük, hogy az egyház jogrendjének keretén belül vannak esetek, amikor a háborúért folyó mozgalmat támogatják, ezt nem értené meg senki. Ez is olyan fenntartás, hogy üsd agyon, de ne nagyon.

Czapik: A béke és a háború kérdése morális kérdés; a katolikus morál szerint nemcsak azt ítéljük el, aki első ízben, hanem aki másod és harmad ízben kezdi.

Rákosi: „Az alkotmánynak a vallásszabadságra vonatkozó pontja alapján biztosítja az egyháznak a működési szabadságot” — mi a vallásszabadságot nemcsak általánosságban biztosítjuk, le van fektetve az alkotmányban. A luteránusok is foggal és körömmel védik jogaikat, de erre külön nem tértek ki, nem tartottam lényegesnek ezt a pontot, de majd megvizsgáljuk „az idevonatkozó függelék pontjai szerint” — akkor a függeléket is nyilvánosságra kellene hozni, ami pedig jobb önöknek is, nekünk is, ha nem kerül nyilvánosságra. (...)

Azt hiszem, az egyházi nyomtatványok és hitbuzgalmi iratok terén (nincs) komoly panasz... Lapok, könyvek jelennek meg?

Czapik: Évek óta nem, csak egy temetőkönyvet engedélyeztek...

Rákosi: A kálvinisták most adnak ki zsoltárt. A Szovjetunióban is vannak vallásos folyóiratok, kiadványok. Ha szükségét érzik, legyen egy hitbuzgalmi könyvkereskedésük, kegytárgyüzletük. (...)

Czapik: Engedjék meg a kórházban a misét.

Rákosi: A beteg úgysem tud elmenni a misére, a kórház állami hely, s az állam külön van választva az egyháztól. Ez áll a börtönre is. Én 10 évig a hullabörtön fölött laktam, higgyék el, jól ismerem ezeket a kérdéseket. A hadseregben tudtommal vannak katolikus papok is.

Restellem, hogy ilyen soká tartott hozzászólásom, azonban rengeteg javaslattal jöttek és mégis az én pártom a legnagyobb a népi demokrácián belül, szükségesnek tartottam tehát megmondani azt az álláspontot, amit pártom képvisel a népfronton belül. Láthatták az urak, hogy a megegyezés ezeken az alapokon lehetséges.

Azonban még a szerzetesek ügyére nem válaszoltam. Azt kérik, hogy álláspontunkat revidiáljuk és komoly mértékben enyhítsük. Mi rendkívül kínosan betartottuk, hogy egyetlen templomot sem zárjunk be, s 400 papot állítottunk be. Franciaországban 45 évvel ezelőtt betiltották az összes szerzetesrendeket. Nem szakadt le ezért az ég...

A szerzetesrendek megszűnésével úgy látszik, hogy az egyház összezsugorodik, azonban de facto kiszélesedik, mert a döntő hatás a hívekre mégiscsak a templom. Mi a templomok terén elmegyünk valóban a legmesszebbre. Gondoskodunk arról, hogy az összes templomok, kápolnák megmaradhassanak és ahol évek óta nincs pap, oda mennek a szerzetesek mint papok és ott lesznek reggeltől estig. Kérem, tessenek ezeket ebben a szellemben elfogadni. (...)

Az én véleményem az, hogy túl van méretezve a szervezet. Mikor a mi pártunk is észrevette, hogy túl van méretezve, 1945-ben, 1946-ban, 's mikor konszolidáltunk, a felesleget leadtuk. Javasolom, hogy a bizottság vizsgálja felül a lelkészi teendőket végző papok számát, továbbá, hogy a közös javaslatok és deklarációk alapján szerkesszük meg a végső javaslatot, illetve nyilatkozatot, továbbá a levelet, amit a kormány intéz a püspöki karhoz. Amennyiben a püspöki kar az Apostoli Szentszékhez való jogát is le akarja fektetni, úgy külön nyilatkozat elkészítését.

Az iskolákra vonatkozólag nézzük meg, hogy a kálvinistáknál és a luteránusoknál hogy csinálták ezt a kérdést.

Arra vonatkozólag is állapotjanak meg a jövő héten, hogy melyik iskolákban és rendekben egyezzenek meg, lehetőleg úgy, hogy számszerű is legyen, hogy hány tanár, hány novícius, hány öreg legyen. Ezt pontosan ki kell dolgozni szeptember 4-re. Erre való az albizottság. Javasolom, hogy párhuzamosan ezzel az albizottsággal, már kezdje meg a jövő hét elején egy másik albizottság a működését, akik a kb. 1000 öreg elhelyezését állapítsák meg. Meg vagyok győződve róla, hogy nem is olyan borzasztó mindez, ez a munka folyamán majd kiderül. A dolog akkor nehéz, ha egyoldalú, bár vannak olyanok, akik azt állítják, hogy így gyorsabb és eredményesebb dolgozni és nézzük meg: az a körülmény, hogy a katolikus egyház szervezete sokkal fegyelmezettebb, ez aránylag különbséget ad, de a probléma azonos. Ha ezt megmutatnám a minisztertanácson, az önök javaslatát, azt mondanák, rendben van, de akkor nekünk is ugyanígy le kellene fektetnünk, hogy mit várunk az egyháztól.

Hamvas: Nagyon mellékes a pénz...

Czapik: Nem a pénz az első, hanem pl. hogy mi tudjuk, hogy az egyháznak mit szabad.

Rákosi: Ha felkérném, hogy hozzon mintául egy taxatumot, amelyen az állam felsorolta, hogy az egyháznak mihez van joga, nem tudom, tudnának-e hozni. Az osztrákok 60 évig dolgoztak a kompromisszumokon. Ha erről volna szó, ez más kérdés.

Czapik: Az első javaslattal nem mehettünk volna a világ elé.

Rákosi: Ezzel sem mehetnének. Ha a mi embereink tudomást szereznek arról, hogy pl. a Szent István Társulat működik, akkor megnéznék, hogy egyáltalán miért alakult és van-e egyáltalán szükség rá.⁸ A mi bizottságunknak erre nem volt felhatalmazása. Mi hallgatólagosan elfogadtuk ezt, de azt hiszem, ha ilyen kérdést keresnénk, akkor találnánk még sokat.

Ha én például ahelyett, hogy „a püspöki kar határozottan elítéli” — azt kérném, részletezze a püspöki kar, hogy fogja megakadályozni a háborús uszítást, de ha a kormány ilyen részletekbe menően kívánná ezeket, azt hiszem, gondolkodhatnának, hogy a kormány nem akar megegyezni...

Czapik: Nem lehetne áthidalni azzal, hogy a működési szabadságnál azt mondanánk, hogy „az eddigi helyzet szerint”?

Rákosi: Én nem tudom, hogy mi az eddigi helyzetet akartunk volna változtatni. Nekünk erre nincs felhatalmazásunk sem a párttól, sem a kormánytól, és nincs is értelme, mert akkor sok hasonló dologgal jöhetnénk. Pl. hogy az ötéves terv megvalósítása érdekében az egyház kötelezné magát, hogy nem fognak bűcsújárást hirdetni vagy bérálni dolog- vagy iskolaidőben. Olyan kormányt önök nem tudnak mondani, amely le tudná szögezni, hogy hogy érti az egyház „szabad” működését.

Czapik: Tegyük hozzá, hogy biztosítja a működési szabadságot az egyháznak a jelenlegi állapot szerint.

Rákosi: Én az első hallásra ebben benne volnék, de önökre nézve talán nem egészen precíz, hisz az egész világ azt hiszi, hogy mi eddig is és most is katolikus papokat gyilkolunk és most látnák, hogy jelenlegi állapot szerint . . . ?

Sík: Ezen gondolkozni kell.

Rákosi: A jövő héten egy végleges szövegben kell megállapodni. A kormány ezt a határozatot végre fogja hajtani valószínűleg szeptember 1-re, hogy megvonja a rendek működését, kivéve azokat, amikre megállapodnak. Ezekre vonatkozóan három hónap alatt dönt a bizottság. Fontos volna, hogy aki tanár, tanítónő, óvónő akar lenni, nem az átképzést választja, az szintén kezdhessen szeptember 1-jén.

Sík: Ne legyen meglepő, hogy kevesen jelentkeznek erre, mert félnek.

Rákosi: Ha egy tanár nem tanít, akkor kiesik, lemarad. Ez már az önök dolga kell legyen. Vannak bizonyára, akik tanítani akarnak. Önök beszéljék rá, vagy tiltsák el, ebbe mi nem szólunk bele. Hallottam, hogy sokan szépen beleszoktak az állami iskolában való tanításba.

Czapik: Hogy történik a szerzetesrendek feloszlata?

Rákosi: A bizottság fokozatosan, hetenként mondjuk 2–3 renddel fog foglalkozni. Nem lesz ez sem olyan ijesztő, mint ahogy először tűnik, mint ahogy a népi demokrácia is csak kezdetben olyan ijesztő, később rájönnek, hogy nem is olyan rossz az.

Sárközi: Elvi kérdés, hogy a határsávokra is tehetünk Ri szerzeteseket?

Rákosi: Nekem a szerzetesek ellen, mint egyes papok ellen, nincs kifogásom. Pap, pap, ha ő visszatér valahová, mint világi pap, ha ön vigyáz arra, hogy a Titóval papot ne hozzon össze, mert abból baj lehet, mehetnek határsávokra is.

Darvas: Melyik nap ülünk össze a tanácskozássra?

Rákosi: Javaslom, hogy bízsa meg a bizottság Bognár miniszter urat és az urak is javasoljanak valakit maguk közül, akik a szövegezést készítsék elő, a tárgyalás napjául pedig csütörtököt javaslom.

Darvas József Úrnak
vallás- és közoktatásügyi miniszter

Miniszter Úr!

Van szerencsém értesíteni, hogy a püspöki kar a mai napon tartott értekezletén elfogadta azt a megállapodást, amelyet a püspökkari bizottság a kormánybizottsággal folytatott tárgyalások eredményeként eléje terjesztett és amelynek célja az állam és a katolikus egyház békés együttélésének biztosítása és ezzel a magyar nép egységének, építő munkájának és hazánk békés fejlődésének előmozdítása; egyben megbízott, hogy a megállapodást, mint a püspöki kar és a tárgyaló püspökkari bizottság elnöke írjam alá.

Tette ezt a püspöki kar abban a reményben, hogy az Állam és Egyház viszonyában felmerülő nehézségek a kölcsönös megértés szellemében fognak elintéztetni és ez már a

szervezetek ügyének humánus kezelésében, különösen a lelkipásztori munkában alkalmazható szervezetpapok számának kérdésében és a szervezetek elhelyezkedésének lehetővé tételében jelentkezni fog.

Egyben újból hangsúlyozottan kijelenti a püspöki kar, hogy ezzel a megállapodással semmiképp sem akarja érinteni az Apostoli Szentszék jogait az Egyház és Állam viszonyának rendezésében.

Fogadja Miniszter Úr kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Budapesten, 1950. évi, augusztus hó 29-én.

Grösz József
kalocsai érsek

A római katolikus egyházzal kötött megállapodás

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Magyar Katolikus Püspöki Kar attól az óhajtól vezérelve, hogy az állam és a katolikus egyház békés együttélését biztosítsák és ezzel a magyar nép egységét, építő munkáját, hazánk békés fejlődését előmozdítsák, tárgyalásokat folytattak és a következő megállapodást kötötték:

I.

1. A Püspöki Kar elismeri és állampolgári kötelességének megfelelően támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét és alkotmányát. Kijelenti, hogy az egyház törvényei szerint eljár azok ellen az egyházi személyek ellen, akik a Magyar Népköztársaság törvényes rendje és kormányának építőmunkája ellen fellépnek.
2. A Püspöki Kar határozottan elítél minden, bárhonnán jövő, a Magyar Népköztársaság állami és társadalmi rendje ellen irányuló felforgató tevékenységet. Kijelenti, hogy nem engedi meg a hívők vallásos érzületének, valamint a katolikus egyháznak államellenes politikai célokra való felhasználását.
3. A Püspöki Kar felhívja a katolikus hívőket, hogy mint állampolgárok és hazafiak, minden erejükkel vegyék ki részüket abból a nagy munkából, amelyet a Népköztársaság kormányának vezetésével a magyar nép egésze végez, az ötéves terv megvalósításával, az életszínvonal emeléséért és a szociális igazságosság érvényesítéséért. A Püspöki Kar különösen arra hívja fel a papságot, hogy ne fejtsen ki ellenállást a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalommal szemben, mert az, mint önkéntes szövetkezés, az emberi szolidaritás erkölcsi elvén alapszik.
4. A Püspöki Kar támogatja a békéért folyó mozgalmat. Helyesli a magyar népnek, a Magyar Népköztársaság Kormányának, a béke megvédésére irányuló törekvéseit, elítél minden háborús uszítást, elítéli az atomfegyver használatát és ezért az emberiség ellen elkövetett bűncselekményben bűnösnek tekinti azt a kormányt, amely először használja az atombombát.

II.

1. A Magyar Népköztársaság Kormánya a Népköztársaság Alkotmányának értelmében biztosítja a katolikus hívek számára a teljes vallásszabadságot, ugyancsak biztosítja a katolikus egyház számára a működési szabadságot.
2. A Magyar Népköztársaság Kormánya hozzájárul 8 katolikus egyházi iskola (6 fiú és 2 leányiskola) visszaadásához, valamint ahhoz, hogy a katolikus egyházi iskolákban a tanítás ellátására szükséges megfelelő számú férfi és női tanítórend működjék.
3. A Magyar Népköztársaság Kormánya a többi vallásfelekezettel már megkötött megegyezés szellemében kész gondoskodni a katolikus egyház elemi szükségleteinek fedezéséről olymódon, hogy 18 éven át, tehát addig, amíg a katolikus egyház saját forrásaira támaszkodva maga tudja fedezni anyagi szükségleteit, három, illetve ötvenként arányosan csökkenő mértékben megfelelő összeget utal ki a katolikus egyházi célokra.
A Magyar Népköztársaság Kormánya az anyagi gondoskodás keretén belül külön súlyt helyez a lelkeskedő papság megfelelő létminimumának biztosítására.

Fenti megállapodás gyakorlati végrehajtására paritásos bizottságot kell alakítani a Magyar Népköztársaság Kormányának és a Püspöki Karnak a megbízottaiból.

Budapest, 1950. augusztus 30-án.

A Magyar Népköztársaság
minisztertanácsa nevében
Darvas József s. k.
vallás- és közoktatásügyi
miniszter

A Magyar Katolikus
Püspöki Kar nevében
Grósz József
kalocsai érsek

JEGYZETEK

— 1. Az internálásba összehúzóított szerzeteseket és apácákat az ÁVH-sok éjjel zaklatták és akarták rávenni a kilépésre. Rákosi nyilván tudott erről. — 2. A tárgyalássorozatban a kormánybizottság részéről a protestánsokkal való eredményes megegyezésre és zavartalan viszonyra való gyakori hivatkozás a presszionálás egyik eszköze volt. — 3. Tehát a 121 helyen 325 szerzetespap végzett lelkipásztori munkát. — 4. Pázmány Pétertől vett idézet. — 5. Mindszenty hercegprímás 1946. február 10-én az Üllői úti Örökimádás-templomban mondott szentbeszéde után a tömeg az utcára vonult, s a rendszer ellen tüntetett. Valóban a hívők közé vegyült elemek nyilas jelszavakat is kiabáltak, Szálasit éltették. Ehhez azonban Mindszentynek és beszédének közvetlenül köze nem volt, viszont kiváló propagandanyagot adott a kommunisták kezébe a prímás ellen. — 6. Helyesen karitás. — Sárközi Pál pannonhalmi főapáthelyettesről van szó. — 7. 3,5 millió katolikus nem világos, mint jelent. Az 1949-es népszámlálás adatai szerint 6,2 millió katolikus volt. — 8. A Szent István Társulatot, mint az olcsó könyvek kiadóját 1848-ban alapították. Később működését a katolikus kultúra és közélet egyéb területeire is kiterjesztette. Elnöke a mindenkor esztergomi érsek-prímás. Ma is fennáll, mint az Apostoli Szentzsák kiadója.